

راهنمای تکمیل پرسشنامه های

طرح پیشگیری از خشونت خانگی در نظام بهداشتی کشور

وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی

دانشگاه علوم پزشکی ایران

دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان (انستیتو روانپزشکی تهران)

با همکاری

دفتر سلامت روانی، اجتماعی و اعتیاد

بهار ۱۳۹۲

فهرست :

۳.....	مقدمه
۴.....	فهرست پرسشنامه‌ها و فرم‌ها
۵.....	پرسشنامه‌ی غربالگری خشونت (پرسشنامه شماره ۱)
۵.....	بخش اول : مشخصات جمعیت شناختی
۵.....	مشخصات جمعیت شناختی شما
۶.....	مشخصات جمعیت شناختی همسر
۶.....	بخش دوم: پرسشنامه غربالگری خشونت
۷.....	پرسشنامه‌ی بروز خشونت خانگی (پرسشنامه شماره ۲)
۷.....	پرسشنامه‌ی کیفیت زندگی (پرسشنامه شماره ۳)
۸.....	فرم ثبت موارد (فرم شماره ۴)
۸.....	فرم ثبت مشخصات قربانیان و مرتکبان داوطلب (فرم شماره ۵)
۹.....	فرم ثبت خشونت خانگی در مراکز بهداشتی درمانی (فرم شماره ۶)

مقدمه

موضوع خشونت در خانواده به عنوان یکی از آسیب‌های اجتماعی در جوامع مختلف توجه زیادی را به خود جلب کرده است. اشکال مختلف خشونت در خانواده نسبت به زنان در نظام‌های قومی و قبیله‌ای یا جوامع بسته و محدود به دلیل بینش‌های مردسالارانه و تبعیض آمیز، همراه با آداب و رسوم خرافی، در قالب رنج‌ها و تبعیض‌های ریشه‌دار تاریخی جلوه‌گر می‌شود. خشونت خانگی اصطلاحی است که دو دهه اخیر مطرح شده و شامل خشونت نسبت به همسر، فرزندان و سالمندان است و همسرآزاری یکی از مؤلفه‌های آن محسوب می‌شود و متداول‌ترین شکل خشونت خانگی است که اغلب توسط شوهر نسبت به زن صورت می‌گیرد و به سه دسته بدرفتاری جسمانی، جنسی و عاطفی تقسیم می‌شود. بدرفتاری جسمانی مواردی نظیر کتک زدن و ایجاد هر گونه جراحت بدنی را شامل می‌شود. از آنجایی که نیمی از جمعیت هر جامعه را زنان تشکیل می‌دهند، لذا اتخاذ برنامه‌هایی برای پیشگیری از خشونت نسبت به آنان یک ضرورت به‌شمار می‌رود. چرا که همسرآزاری پیامدهای جسمانی و روانی زیادی را به همراه دارد که می‌تواند بر سلامت خانواده در ابعاد کوچکتر و سلامت جامعه در ابعاد بزرگتر تاثیرگذار باشد. لذا لازم و ضروری است که برنامه‌های گسترده‌ای جهت پیشگیری اولیه و ثانویه از این معضل بهداشتی طراحی شود.

هدف از این طرح، طراحی یک برنامه کشوری، به منظور کاهش شیوع خشونت خانگی جسمانی و عوارض آن در سطح جامعه از طریق نظام بهداشتی است.

کار اصلی پرسشگر در این طرح راهنمایی پاسخگویان با سواد برای تکمیل دقیق پرسشنامه‌هاست. در مواردی که فرد منتخب سواد نداشته باشد، پرسشگر، با خواندن سؤالات برای فرد و توجه دقیق به پاسخ او پرسشنامه را پر می‌کند.

در هر پرسشنامه سؤال‌ها به صورت باز و یا بسته طراحی شده است. مخاطب همه سؤال‌ها فرد پرسش‌شونده یا همان پاسخگوست و به صورت خود گزارشی پر می‌شود، مگر در مواردی که فرد منتخب سواد نداشته باشد که در آن صورت توسط پرسشگر تکمیل می‌شود.

- برای تکمیل پرسشنامه‌ها فقط از خودکار آبی استفاده شود.
- با خط خوانا پر شود.
- در صورت ابهام به شناسنامه‌ی سؤال‌ها مراجعه شود.
- در این طرح، نمونه‌ی مورد بررسی، هر زن یا مرد بالای ۱۵ سالی است که حداقل یکبار ازدواج کرده باشد.
- زنانی که به طور موقت جدای از همسر زندگی می‌کنند وارد نمونه می‌شوند.
- زنان یا مردانی که از نظر فیزیکی یا روانی در حدی بیمارند که نمی‌توانند ارتباط برقرار کنند از نمونه خارج می‌شوند.

مجموعه‌ی حاضر "راهنمای پرسشگر" نامیده می‌شود. در این راهنما روش تکمیل پرسشنامه‌ها آمده است. خواندن دقیق این راهنما و به همراه داشتن آن در هنگام جمع‌آوری داده‌ها ضروری است.

فهرست پرسشنامه‌ها و فرم‌ها

- پرسشنامه شماره ۱: پرسشنامه‌ی غربالگری خشونت خانگی در نظام بهداشتی، بخش اول متشکل از سوالات جمعیت شناختی است و تنها برای مرتبه اول پرسیده می‌شود. بخش دوم سوالات غربالگری خشونت است که در اولین مراجعه این پرسشنامه پر می‌شود.
- پرسشنامه شماره ۲: پرسشنامه بروز خشونت که فقط سوالات غربالگری پرسشنامه قبلی را دارد و به فاصله هر ۳ ماه یکبار در مجموع ۴ مرتبه پرسیده می‌شود.
- پرسشنامه‌ی شماره ۳: تعیین کیفیت زندگی قربانیان و مرتکبین مراجعه کننده به نظام خدمات بهداشتی درمانی که به صورت پیش آزمون و پس آزمون به فاصله یک ساله پرسیده می‌شود.
- فرم شماره ۴: فرم ثبت موارد همسرآزاری
- فرم شماره ۵: فرم ثبت مشخصات قربانیان و مرتکبان داوطلب
- فرم شماره ۶: فرم ثبت خشونت خانگی پزشک مرکز در مراکز بهداشتی درمانی

پرسشنامه‌ی غربالگری خشونت (پرسشنامه شماره ۱)

بخش اول : مشخصات جمعیت شناختی

این پرسشنامه شامل ۲ بخش است:

بخش اول مربوط به مشخصات جمعیت شناختی شما (پرکننده فرم) که ۱۶ سؤال دارد و مشخصات جمعیت شناختی همسر مراجع با ۸ سؤال. کلیه سؤالات به صورت بسته بوده و فرد باید در هر سوال تنها یکی از گزینه ها را انتخاب نماید.

مشخصات جمعیت شناختی شما

- سؤال شماره ۱ : در مورد سن است و به سال اندازه گیری می‌شود .
- سؤال شماره ۲ : در مورد جنسیت است و دارای ۲ گزینه است.
- سؤال شماره ۳ : در مورد سطح تحصیلات است و دارای ۴ گزینه است.
- سؤال شماره ۴ : در مورد شغل است و در ۷ گزینه اندازه گیری می‌شود . گزینه‌ی غیره به موارد خارج از گزینه های مطرح شده اختصاص داده شده است (مانند کار در منزل، و...).
- سؤال شماره ۵ : در مورد مجموع تعداد ازدواج‌های دائم و موقت فرد می باشد
- سؤال شماره ۶ : در مورد وضعیت تأهل فعلی است و در ۴ گزینه ازدواج دائم، موقت، طلاق و همسر فوت شده مطرح شده است .
- سؤال شماره ۷ : طول و مدت زمان ازدواج فعلی را می‌سنجد .
- سؤال شماره ۸ و ۹ و ۱۰ جهت برآورد وضعیت اقتصادی فرد مورد بررسی مطرح شده است . سؤال شماره ۸ در مورد وضعیت منزل مسکونی با ۳ گزینه (غیره مانند منزل پدر ، فامیل، و ..)، سؤال شماره ۹ در مورد تعداد اتاق هایی که در محل سکونت در اختیار دارند، به عنوان معیاری از وسعت منزل مسکونی با ۴ گزینه، و سؤال شماره ۱۰ در مورد وسیله نقلیه با دو گزینه "بلی" و "خیر" مطرح شده است .
- سؤال شماره ۱۱: در مورد تعداد فرزندان از ازدواج فعلی می باشد.
- سؤال شماره ۱۲ مربوط به بیماری جسمی است که فرد به طور مزمن(دائم) فرد به آن مبتلاست و لازمه‌ی آن مصرف دائم دارو یا استفاده از وسائل کمکی پزشکی و یا کمک فردی برای انجام امور معمول زندگی است (عصا، سمک، و...).
- سؤال شماره ۱۳ مربوط به بیماری اعصاب و روانی است که فرد به طور مزمن(دائم) مبتلا به آن است و احتمالاً زیر نظر روانپزشک بوده و لازم است برای کنترل بیماری مورد نظر به طور دائم دارو مصرف کند .
- سؤال شماره ۱۴ مربوط به مصرف سیگار، مواد مخدر، الکل یا سایر داروهای روانگردان است. نحوه مصرف آن‌ها طوری است که فرد به طور دائم مجبور به مصرف است و عدم مصرف آن برای فرد سخت بوده و یا وی را دچار علائم ترک می کند.
- سؤال شماره ۱۵: در مورد وجود فرزند بیمار یا معلول سؤال می‌کند . منظور از بیماری فرزند در اینجا بیماری مزمن ناتوان کننده‌ای است که لازمه آن مصرف دائمی دارو. منظور از معلولیت، نوع جسمی و یا روانی

آن است که کودک را ناتوان کرده و به استفاده از وسایل کمکی (برای نوع جسمی) و یا نگهداری در مراکز توانبخشی به طور دائم یا موقت (در مورد جسمی یا روانی) وادار می‌سازد. (مانند صرع، تالاسمی، فلج اندامها، فلج مغزی، عقب ماندگی ذهنی و... بیماری های روانی...).

سؤال شماره ۱۶: در مورد این که فرد پاسخ دهنده تا کنون نسبت به همسر خود رفتار پرخاشگرانه و یا خشونت اعمال کرده است یا خیر. در این مورد نظر خود فرد اهمیت دارد نه نظر همسرش.

مشخصات جمعیت شناختی همسر

شامل ۸ سؤال بوده و در مورد مشخصات همسر قربانی و یا مرتکب مورد بررسی است و در صورتی که فرد بیش از یک بار ازدواج کرده باشد، در اینجا مشخصات همسر فعلی اش مد نظر است
سؤال شماره ۱: در مورد سن همسر است .

سؤال شماره ۲: در مورد سطح تحصیلات بوده و دارای ۴ گزینه می باشد.

سؤال شماره ۳: در مورد شغل همسر فرد مورد بررسی است. با ۷ گزینه و یک گزینه باز برای موارد غیره پاسخ داده می شود .

سؤال شماره ۴: در مورد تعداد ازدواج های دائم و موقت همسر قربانی و یا مرتکب سؤال شده است .

سؤال شماره ۵: مربوط به بیماری جسمی است که همسر فرد به طور مزمن (دائم) به آن مبتلا می باشد و لازمه آن مصرف دارو یا استفاده از وسایل کمکی پزشکی و یا کمک فردی برای انجام امور معمول زندگی است (عصا، سمعک، و...).

سؤال شماره ۶: مربوط به بیماری روانی یا اعصابی است که همسر فرد به طور مزمن (دائم) مبتلا به آن بوده و تحت نظر روانپزشک بوده و به طور دائم جهت کنترل بیماری مورد نظر باید دارو مصرف کند .

سؤال شماره ۷: مربوط به مصرف سیگار، مواد مخدر، الکل، و یا سایر داروهای روانگردان می باشد. نحوه مصرف آنها طوری است که همسر فرد به طور دائم مجبور به مصرف است و عدم مصرف آن برای فرد سخت بوده و یا وی را دچار علائم ترک می کند.

سؤال شماره ۸: آیا تا کنون همسر فرد پاسخ دهنده نسبت به ایشان رفتار خشونت آمیز یا پرخاشگری داشته است یا خیر. در این مورد نظر پاسخ دهنده مهم است نه همسرش.

جهت پر کردن این پرسشنامه در صورتی که قربانی و یا مرتکب مورد بررسی دارای سواد باشد نیازی به کمک پرسشگر نیست مگر اینکه ابهامی در سؤالها باشد. در صورت نداشتن سواد، پرسشنامه توسط پرسشگر به صورت خواندن از روی سؤالات و گزینهها پر می شود .

بخش دوم: پرسشنامه غربالگری خشونت

این پرسشنامه مربوط به غربالگری بدرفتاری جسمانی است و دارای ۳ ستون کلی است . ستون اول (دارای ۲۸ مورد) و مربوط به اتفاقاتی است که در طول زندگی مشترک بین همسران رخ داده و پاسخ آن در (ستون

دوم) به صورت گزینه " بلی " و " خیر " آمده و هر سوال تنها یک پاسخ دارد یعنی این مورد در زندگی مشترک یا اتفاق افتاده یا اتفاق نیفتاده است.

ستون سوم همان موارد را در طول سال گذشته بررسی می‌کند. اگر یکی از موارد در طول یکسال گذشته اتفاق نیافتاده است در ستون "نداشته" علامت می‌زند و اگر اتفاق افتاده است در زیر ستون تعدادها؛ تعداد آن را مشخص می‌کند.

توجه مهم : بعد از جدول یک سوال دیگر هم وجود دارد که مشخص می‌کند این رفتارهایی را که علامت زده توسط خود فرد پرکننده پرسشنامه انجام شده و یا توسط همسرش. به عبارتی فرد پاسخگو قربانی است یا مرتکب. مسؤل طرح در این قسمت باید توجه کنید که این سوال را حتماً فرد پاسخ دهد و سپس در صفحه اول جدول کد پاسخگو را که دو گزینه مرتکب و قربانی را دارد علامت بزنید.

پرسشنامه‌ی بروز خشونت خانگی (پرسشنامه شماره ۲)

این پرسشنامه مانند بخش دوم پرسشنامه قبلی است فقط موارد را در فاصله هر سه ماه سوال می‌کند و اگر اتفاق نیافتاده ستون "نداشته" را علامت می‌زند و اگر اتفاق افتاده در ستون تعداد موارد را مشخص می‌کند. این پرسشنامه در ماه‌های ۳ و ۶ و ۹ و ۱۲ پر می‌شود.

پرسشنامه‌ی کیفیت زندگی (پرسشنامه شماره ۳)

این پرسشنامه جهت اندازه‌گیری کیفیت زندگی قربانیان و مرتکبان خشونت خانگی که در سیستم خدمات بهداشتی درمانی شناسایی می‌شوند، به کار گرفته می‌شود. این ابزار یکبار قبل از مداخله‌ی آموزشی در گروه مورد نظر و یکبار پس از مداخله پر می‌شود. این پرسشنامه جهت اندازه‌گیری کیفیت زندگی در جمعیت ایرانی استاندارد شده است. در این پرسشنامه دیدگاه قربانیان و مرتکبان خشونت خانگی نسبت به سلامتی خودشان ارزیابی می‌شود. دارای ۱۱ سؤال کلی است.

سؤال اول : در مورد وضعیت سلامتی به طور کلی در ۵ گزینه از "عالی" تا "بد" سؤال می‌شود.

سؤال شماره ۲: وضعیت سلامتی فعلی فرد در مقایسه با سال قبل در ۵ گزینه اندازه‌گیری می‌شود. (از "خیلی بهتر" تا "خیلی بدتر").

سؤال شماره ۳: در مورد فعالیتهای یک روز عادی سؤال می‌شود. این سؤال دارای ۱۰ جزء است. هر جزء در سه گزینه از "بسیار محدود شده" تا "اصلاً محدود نشده" مطرح می‌شود.

سؤال شماره ۴: وضعیت سلامت جسمی فرد در طول ماه گذشته سؤال می‌شود. دارای ۴ جزء است که هر جزء دارای دو جواب "بلی" و "خیر" است.

سؤال شماره ۵ : در مورد مشکلات عاطفی روانی در طول ماه گذشته سؤال می شود که در سه جزء توسط دو گزینه " بلی " و " خیر " اندازه گیری می شود .

سؤال شماره ۶ : در مورد اندازه تأثیر سلامت جسمی یا روحی فرد روی روابط با دیگران سؤال می شود . توسط ۵ گزینه اندازه گیری می شود .

سؤال شماره ۷ : در مورد وجود درد جسمی در طول ماه گذشته سؤال می شود . توسط ۶ گزینه از " هیچ " تا " درد خیلی شدید " اندازه گیری می شود .

سؤال شماره ۸ : در این سؤال اثر درد جسمانی بر فعالیتهای روزمره توسط ۵ گزینه اندازه گیری می شود .

سؤال شماره ۹ : در مورد احساس کلی فرد (آرامش، دلتنگی، خوشحالی، خستگی و...) در طول ماه گذشته سؤال می شود . این سؤال دارای ۹ قسمت است که هر کدام در ۵ گزینه از " همیشه " تا " هیچوقت " اندازه گیری می شوند .

سؤال شماره ۱۰ : در مورد اثر سلامت جسمی یا روحی فرد بر روابط با دیگران از نظر مدت زمان ایجاد اختلال سؤال می کند . در ۵ گزینه از " همیشه " تا " هیچگاه " اندازه گیری می شود .

سؤال شماره ۱۱ : در مورد احساس کلی فرد نسبت به خودش به صورت ۵ گزینه از " کاملاً اینطور است " تا " اصلاً اینطور نیست " در ۴ قسمت سؤال می شود . این پرسشنامه نیز در صورت داشتن سواد به صورت خود-ایفا تکمیل می شود . در صورت نداشتن سواد ، توسط پرسشگر به صورت مصاحبه تکمیل می شود .

فرم ثبت موارد (فرم شماره ۴)

این فرم توسط همهی کارکنان بهداشتی که به هر دلیل با مراجع سروکار دارند، تکمیل می شود و لازم است نام محل اشتغال (مرکز یا خانه ی بهداشت) و نام تکمیل کننده ی فرم در محل های مربوطه یادداشت شود . این فرم دارای چهار ستون است:

۱. روز: روز شناسایی قربانی را مشخص می کند.
۲. تاریخ: تاریخ شناسایی قربانی در آن درج می شود.
۳. ستون موارد همسرآزاری: در صورت شناسایی مورد همسرآزاری، فقط یک ضربدر در این ستون زده می شود.

مجموع موارد: مجموع تعداد مواردی (ضربدرهایی) که در یک روز شناسایی شده اند.
جمع یک برگ تعداد موارد شناسایی شده در یک ماه است.

فرم ثبت مشخصات قربانیان و مرتکبان داوطلب (فرم شماره ۵)

این فرم توسط فرد مسئول برای داوطلبانی که مایلند از امکانات طرح استفاده کنند تکمیل می‌شود. لازم است فرد مسئول نام مرکز بهداشتی و نام خود را در محل مربوطه یادداشت کند. این فرم دارای هشت ستون به ترتیب زیر است:

۱. ردیف: تعداد داوطلبان را مشخص می‌کند.
۲. نام و نام خانوادگی داوطلبان
۳. شماره تلفن داوطلب: (ثابت یا همراه یا هردو)
۴. تاریخ: تاریخ مراجعه‌ی داوطلب به فرد مسئول
۵. شماره پرونده: در مورد بیمارانی که در مرکز مربوطه پرونده دارند.
۶. آدرس: آدرس کامل داوطلب
۷. تعیین قربانی یا مرتکب بودن داوطلب با حروف «ق» یا «م»
۸. سمت فرد ارجاع دهنده‌ی داوطلب به فرد مسئول

فرم ثبت خشونت خانگی در مراکز بهداشتی درمانی (فرم شماره ۶)

این فرم دارای ۶ سؤال اصلی است و در مواردی پر می‌شود که علت مراجعه فرد، صدمه‌ی ناشی از خشونت اخیر باشد. فرد مسئول طرح در مواردی که تجربه خشونت اخیر و صدمات ناشی از آن مطرح باشد، فرد را به پزشک مرکز جهت معاینه و پر کردن این فرم ارجاع می‌دهد.

سؤال شماره ۱: در مورد تمایل داوطلب برای گرفتن خدمات طرح پیشگیری از خشونت خانگی سؤال شده است و دارای دو گزینه "بلی" و "خیر" است. در صورت پاسخ منفی دلیل عدم تمایل از فرد پرسیده می‌شود.

سؤال شماره ۲: در مورد زمان و چگونگی رخداد خشونت خانگی است. (سؤال باز است و باید عین اظهارات بیمار ثبت شود).

سؤال شماره ۳: در مورد آثار خشونت روی بدن فرد است. پزشک تکمیل‌کننده‌ی فرم موظف است آثار خشونت را با ذکر محل، شکل، اندازه و رنگ آن‌ها دقیقاً توصیف کند.

سؤال شماره ۴: در مورد نقشه‌ی بدن قربانی است. پزشک تکمیل‌کننده‌ی فرم موظف است، محل ضایعات حاصل از خشونت را بر نقشه‌ی بدن مشخص کند.

سؤال شماره ۵: در مورد امنیت جانی قربانی در خانه است و دو گزینه‌ی "بلی" و "خیر" دارد.

سؤال شماره ۶: در مورد اقدامات انجام شده توسط فرد تکمیل‌کننده است و دارای ۴ گزینه است. گزینه‌ی غیره مربوط به سایر اقدامات است که باید ذکر شود. در مورد گزینه‌های دیگر هم درج توضیحات خواسته شده برای هر مورد الزامی است